

23.2.2023

Dnro:86/D.a.4/2023

Eduskunnan Perustuslakivaliokunta

PeV@eduskunta.fi

Viite: Eduskunnan Perustuslakivaliokunnan lausuntopyyntö 23.2.2023

Asia: Saamelaiskäräjien lausunto perustuslakivaliokunnan muutosesitysten johdosta, hallituksen esityksen HE 274/2022 sisältöön, laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta

Eduskunnan Perustuslakivaliokunta on erittäin kiireellisellä aikataululla päättänyt varata saamelaisten edustajille eduskunnan työjärjestyksen 37 §:n 2 momentissa tarkoitetun tilaisuuden lausua käsityksensä siitä, että lakiehdotuksen HE274/2022,

3 §:ään sisällytetään edelleen säännös, jonka mukaan oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon on henkilöllä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen myös että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa,

23 §:ään sisällytetään säännös siitä, että vaaliluetteloon uuden lain voimaantullessa hyväksytyinä olevat henkilöt otetaan vaaliluetteloon, vaikkeivät he enää täyttäisi uuden lain mukaisia edellytyksiä vaaliluetteloon merkitsemiselle tai

9 ja 9 a § poistetaan siten, että voimaan jää nykyinen 9 §.

Saamelaiskäräjien vastaukset valiokunnan esityksiin

Saamelaiskäräjät toteaa aluksi, että valiokunnan edellä esittämät muutokset hallituksen esityksen 274/2022 sisältöön, tarkoittaisivat Saamelaiskäräjien kannalta puuttumista lakiehdotuksen kaikkein keskeisimpään sisältöön ja etenkin 3 § ja 23 §:ien muutosten osalta muutokset ulottuisivat myös saamelaisten itsemääräämisoikeuden ydinalueelle ja loukkaisivat saamelaisille alkuperäiskansana kuuluvaa oikeutta päättää omasta identiteetistään tai ryhmänsä jäsenyydestään tapojensa ja perinteidensä mukaisesti sekä oikeutta määrätä toimielintensä rakenteet ja valita niiden jäsenet omia menettelyjään noudattaen.

Saamelaiskäräjien kannalta on harmillista, ettei valiokunta ole lausuntopyynnössään pyrkinyt esittämään syitä tai perusteluita muutoksille, joita edellä viitattut kysymykset koskevat. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan, edellyttäessään edellä viitattuja muutoksia hallituksen esityksen sisältöön, toimisi valiokunta muun muassa valiokunnan kuulemien perustuslakiasiantuntijoiden sekä myös oikeusministeriön ja Saamelaiskäräjien näkemysten vastaisesti. Samalla ehdotukset tarkoittaisivat sitä, ettei Suomi valtiona kunnioittaisi YK:n ihmisoikeuskomitean suosituksia korjata komitean toteama KP -sopimuksen loukkaustila sekä kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen noudattamista valvovan komitean CERD:in suositusta korjata rotusyrjintäsopimuksen loukkaustila.

Saamelaiskäräjien kannalta etenkin 3§ ja 23 §:iin ehdotettujen muutosesitysten hyväksyminen tarkoittaisikin edellä lausutun perusteella sitä, että hyväksyessään esitetyt muutokset, Saamelaiskäräjät hyväksyisi saamelaisiin kohdistuneet ihmisoikeusloukkaukset. Tämä ei Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan ole mahdollista, eikä siten voi hyväksyä valiokunnan ehdottamia muutoksia 3 ja 23 §:iin. Mikäli eduskunnan perustuslakivaliokunta katsoo menettelyn edistävän lain etenemisen mahdollisuuksia eduskuntakäsittelyssä, ehdottaa Saamelaiskäräjät perustuslakivaliokunnan esittävän mietinnössään lain voimaantulon jälkeiselle ajalle lain toimeenpanon vaikutusten asianmukaista seuranta, jonka tulosten sitä edellyttäessä, voitaisiin lakia tarvittaessa täsmentää myöhemmin. Saamelaiskäräjien käsityksen mukaan tämän kaltaista menettelyä ehdotettiin myös valiokunnan perustuslakiasiantuntijoiden kuulemisen yhteydessä.

Perustuslakivaliokunta on lisäksi ehdottanut muutosta, jonka myötä 9§:n kokonaisuus jäisi ennalleen voimassa olevan lain mukaiseksi. Saamelaiskäräjät ei kannata myöskään koko 9 §:n kokonaisuuden jättämistä nykyiseen muotoonsa, koska pykälän toimivuudessa on käytännössä ollut paljon ongelmia. Saamelaiskäräjät on erittäin huolissaan mainituista muutosehdotuksista. Saamelaiskäräjien

näkemyksen mukaan lain 3 §:n soveltamiseen liittyvien ongelmien lisäksi saamelaisten osallistumisoikeuden vahvistaminen 9 §:n kokonaisuutta kehittämällä, kansainvälisen alkuperäiskansaoikeuden kehitystä ja tasoa vastaavaksi, on ollut toiseksi merkittävin kokonaisuus hallituksen esityksen 274/2022 sisältämistä uudistuksista. Perustuslakivaliokunnan ehdotus 9§:n kokonaisuuden kehittämisen poistamiseksi loukkaa myös merkittäväällä tavalla saamelaisten itsemääräämisoikeutta, eikä tällaiselle muutokselle hallituksen ehdotuksen sisältöön ole osoitettu asianmukaisia perusteita myöskään perustuslakivaliokunnan asiantuntijakuulemisten yhteydessä.

Viimeisimmässä 23.2.2023 kuulemisessa sivuttiin kuitenkin mahdollisuutta poistaa 9a §:stä 2. momentin ensimmäisen virkkeen lisäksi myös toinen virke, jossa on kysymys niin kutsutusta saamelaiskulttuurin heikentämiskiellosta (huomattava haitta). Saamelaiskäräjät ei kannata tätä ehdotusta, ja katsoo, että huomattavan haitan aiheuttamisen kiellolla, voimassa olevan perustuslain 17 § 3 momentin sisältöä konkretisoivana yksityiskohtana, olisi ollut 9 §:n kokonaisuutta selkiyttävä vaikutus, mutta koska Suomen voimassa oleva perustuslaki tältä osin jo sisältää juridisilta vaikutuksiltaan suunnilleen vastaavan tasoisen saamelaisten asemaa turvaavana säädöksen, hyväksyy saamelaiskäräjät mainitun heikennyksen 9 a §:n 2 momentin osalta, edellyttäen, että perustuslakivaliokunta hyväksyy hallituksen esityksen 274/2022 sisällön muilta osin. Saamelaiskäräjät kuitenkin toivoo, että eduskunta päättäisi ponnien muodossa siitä, että oikeusministeriö asiasta vastaavana ministeriönä selvittäisi saamelaiskäräjälain 9-9b §:n kehittämistarpeita ja tästä hallituksen esityksestä mahdollisesti poistettavan niin sanotun heikentämiskiello -momentin säätämistä 9 §:n kokonaisuuden yhteyteen edelleen selvitetäisiin ja valmisteltaisiin oikeusministeriön ja Saamelaiskäräjien yhteistyöllä seuraavan hallituskauden aikana.

9 a § Edellä viitatuin tavoin muutettuna:

9 a § Saamelaisten oikeuksien huomioiminen viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien toiminnassa

Viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien tulee 9 §:ssä tarkoitettuja toimenpiteitä suunnitellessaan ja toteuttaessaan käytettävissä olevin keinoin:

1) edistää saamen kielten ylläpitämistä ja kehittämistä sekä saamelaisten oikeutta ja edellytyksiä ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan mukaan lukien perinteisiä elinkeinojaan; ja

2) vähentää toimenpiteistään aiheutuvia kielteisiä vaikutuksia saamen kielille sekä saamelaisten oikeudelle ja edellytyksille ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan mukaan lukien perinteisiä elinkeinojaan.

~~Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat eivät saa toimenpiteellään aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa saamelaisten oikeudelle ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan, ellei toimenpiteelle ole perus- ja ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia painavan yhteiskunnallisen tarpeen toteuttamisessa.~~

~~Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat eivät saa aiheuttaa huomattavaa haittaa alkuperäiskansa saamelaisten oikeudelle ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan mukaan lukien perinteisiä elinkeinojaan.~~

Toimenpiteiden mahdollisten haittavaikutusten tunnistamiseksi viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien on arvioitava toimenpiteen vaikutuksia saamelaisten oikeudelle ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan mukaan lukien perinteisiä elinkeinojaan. Arvioinnissa on otettava huomioon eri viranomaisten toiminnan ja eriaikoina tehtyjen toimenpiteiden yhteisvaikutukset.

Enontekiöllä 23.2.2023

Tuomas Aslak Juuso
puheenjohtaja

Kalle Varis
lakimiessihteeri

(Lausunnosta päätti Saamelaiskäräjien hallitus kokouksessaan 23.2.2023)